

УДК 378:[37.015.31:7](477) «712»

Зоряна Гнатів,
м. Дрогобич

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИК ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті зроблено постановку проблеми дослідження естетичного виховання студентів в умовах інтернаціоналізації вищої освіти кінця ХХ – початку ХХІ століття. В центрі нашої дослідницької уваги – феномен естетизації освітнього процесу, проблема морально-етичної спрямованості, універсальна модель усвідомленого людського буття в процесі духовного розвитку – становлення професійної особистості як носія естетичних цінностей, оптимальні шляхи розвитку якої знаходяться в площині освітнього простору.

Ключові слова: естетичне виховання, глобалізація, інтернаціоналізація, вища освіта, інтеграція, європейський освітній простір, інформаційне суспільство, культурно-естетична освіченість.

Постановка проблеми. У кінці ХХ – на початку ХХІ століття освіта стала пріоритетним предметом національної та міжнародної політики. Реалії українського освітнього простору визначені тенденціями культурно-історичного поступу у світі, серед яких актуальними на сьогодні є: глобалізація світу та глобалізація освіти, розвиток міжнародних проектів і зв'язків у галузі освіти, інтеграція європейського освітнього простору тощо. Новий етап європейської освітньої політики розпочався в рамках Болонського процесу (1999 р.), міжнародної програми «Освіта та

професійна підготовка 2010» (2000 р., засідання Єврокомісії у Лісабоні), створення Асоціації європейських університетів (2001 р.). Основними тенденціями Лісабонської стратегії у формуванні Європейського освітньо-наукового простору є зміцнення європейської та глобальної співдружності, міжкультурне порозуміння, критичне мислення, політична та релігійна толерантність, гендерна рівність, естетичні цінності особистісного та суспільного життя, які визначені тріадою «істина – добро – краса».

Особливою цінністю в освітній гуманістичній парадигмі та її компоненти – естетичного виховання визначено формування чуттєвості, естетизму людини в опозиції до раціоналізму, розрахунку, відчуження, нетерпимості, її здатність до співпереживання, співчуття, творчості у спілкуванні з прекрасним у будь-якому його прояві.

В умовах технократичного сьогодення, загроз у розвитку цивілізації проти природи, людини та людяності надзвичайно важливим постає естетичне виховання, яке в діяльності закладу вищої освіти спрямоване на формування здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності. Метою естетичного виховання у вищій школі є формування у студентів, викладачів естетичної культури як здатності особистості до повноцінного сприймання, правильного розуміння прекрасного у будь-якому його прояві, прагнення й уміння будувати своє життя та діяльність (професійну, громадську, державотворчу тощо) за законами краси, істини, добра.

Умови інтернаціоналізації вищої освіти з кінця ХХ – на початку ХХІ століття відкривають можливості в єдності теорії і практики пізнати, проаналізувати інший, відмінний від української традиції, досвід естетичного виховання (більша орієнтація на сферу права, дії, творчості, ініціативи, в контексті нових напрямів – еко- та соціальна естетика), що дає змогу інтегрувати кращі здобутки зарубіжної педагогіки в український освітній простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інтернаціоналізації вищої освіти є предметом міжгалузевих досліджень в Україні та за її межами. Бібліографічний обсяг проблеми виявляє значну частку досліджень в інформаційно-

аналітичних доповідях міжнародних конференцій дослідників Болонського процесу (остання відбулась у листопаді 2017 року в Бухаресті), Статистичних щорічниках ЮНЕСКО, комюніке Конференцій міністрів освіти ЄС (кожні 2-3 роки, починаючи з 2001 року); у пакеті документів із питань науки та освіти в українському законодавстві, зокрема у Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2015 р.), де визначено основні умови інтернаціоналізації в таких поняттях: «автономія як право суб'єкта освітньої діяльності на самоврядування», «академічна свобода», «індивідуальна освітня траєкторія», «інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір», «освіта впродовж життя», «інклюзивна освіта» тощо, у Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», упровадження якої визначено метою «введення європейських стандартів та принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців; сприяння національному і міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні».

Науково-дослідницька зацікавленість педагогів, філософів, соціологів, економістів спрямована на вивчення феномену інтернаціоналізації освіти в сучасних умовах цивілізаційного розвитку України і світу, організацію, зміст, дидактичне, економічне забезпечення навчального процесу у вищій школі, визначення стратегії його реформування відповідно до викликів соціокультурного буття людини та спільноти.

Тенденції розвитку вищої освіти у світовому і європейському просторі висвітлено в працях В. Андрущенка, Н. Булгакової, О. Козлової, О. Овчарук та ін., про інтернаціоналізацію освіти, її теоретичні основи говорять А. Бойко, Н. Бриньов, І. Зорніков, О. Локшина, О. Матвієнко, О. Сухомлинська та ін., особливості та перспективи розвитку вітчизняної вищої освіти в контексті інтернаціоналізації висвітлено в працях О. Гонти, В. Кременя, В. Лугового та ін.

На початку 90-х рр. ХХ століття у незалежній Україні з'явилась низка концепцій щодо естетичного виховання молоді: Концепція естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури (1992 р.),

Національна державна комплексна програма естетичного виховання (І. Зязюн, О. Семашко, 1994 р.), Концепція єдиної системи естетичного виховання у загальноосвітніх школах України (1998 р.), Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах (2002 р.), Концепція «Нова українська школа» (2016 р.), які засвідчують постійний інтерес та наявність різних підходів до естетичного виховання молоді.

Проблема естетичного виховання є предметом наукових розвідок багатьох фахівців різних галузей. Вагомий шар наукових розвідок зустрічаємо в працях філософів, педагогів, психологів (А. Алексюк, Х. Бані-Ісса, Ю. Борев, В. Галузинський, О. Глузман, І. Зязюн, В. Дряпіка, Г. Квасов, О. Киричук, А. Комарова, С. Кримський, В. Кудін, Г. Кутузова, Л. Левчук, М. Лещенко, В. Личковах, С. Мельничук, В. Михальов, В. Розумний, С. Тафінцева, Г. Троцко, Ж. Юзвак та ін.); учених соціологічного (В. Потапчик, О. Семашко та ін.) та мистецько-культурологічного напрямів (Л. Кондрашова, Л. Левчук, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька, Г. Шевченко, О. Щолокова та ін.). Шляхи оптимізації процесу естетичного виховання студентів висвітлюють Ю. Бондарчук, І. Карпенко, Л. Печко та ін., питання розвитку естетичної культури майбутнього педагога в контексті гуманізації й гуманітаризації навчання в ВЗО порушуються у працях Г. Балла, Є. Бондаревської, М. Євтуха, В. Мовчан, Г. Молчанової та ін.

Отже, проблема естетичного виховання майбутніх педагогів у контексті інтернаціоналізації вищої освіти є актуальною та потребує нових досліджень.

Мета статті – обґрунтувати актуальність проблеми оптимізації процесу естетичного виховання студентів в умовах інтернаціоналізації вищої освіти на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Кожна людина прагне бути щасливою у динамічному глобалізованому світі, жити в цивілізованій правовій державі, яка враховує, захищає та виражає інтереси своїх громадян, духовні ідеали, національний характер та забезпечує повноцінне існування суспільства. Особистість ХХІ століття – це, насамперед, культурна, освічена особистість. Утвердження гуманізму для людини і в людині здійснюється

тільки через культуру. Цивілізаційний поступ держави, обумовлений економічним, політичним і культурним розвитком суспільства, неможливий без естетичної освіченості. Підвищення рівня культурно-естетичної освіченості в державі є одним із важливих завдань сучасності, що актуалізує пошуки шляхів удосконалення едукативного процесу.

Розвиток теорії естетичного виховання, кінцевою метою якого є людина культури, формується в площині філософсько-педагогічного дискурсу, підпорядкованого оновленим освітнім парадигмам. Адже зрозуміти їх своєрідність, новизну, прийняти ефективні рішення в нових умовах педагогічної діяльності неможливо без філософських уявлень, які допомагають повніше, глибше осмислити дійсність у єдності й різноманітності всіх сфер, зв'язків і відносин життєдіяльності людини, зрозуміти місце людини в глобалізованому світі.

Процес естетичного виховання у вищій освіті спонукає до аналізу тих кроків, які відбуваються в розбудові національної системи освіти та демократизації освітянської діяльності. До них відносять розробку нової законодавчої бази галузі, створення вітчизняних підручників і педагогічної преси, оновлення змісту освіти, насамперед в соціогуманітарній сфері, варіативність мережі навчальних закладів і освітньо-професійних програм, які спрямовані на утвердження гуманістичних цінностей освіти, зокрема розвитку людини культури. За часи незалежності України зроблені певні кроки по входженню української освіти в європейській і світовий простір, а саме: приведено у відповідність із міжнародними вимогами освітньо-кваліфікаційні рівні та ступеневість освіти, продовжується робота над державними стандартами, що наблизить вітчизняну освіту до європейських освітянських систем, укладено угоди про співпрацю з понад п'ятдесятьма країнами світу [5, с. 54].

Погоджуємося з твердженням науковців про те, що освіта має дати новому поколінню початкові знання культури, що витікає з визначення академіком С. Гончаренком зазначеної педагогічної категорії: «Освіта – процес і результат засвоєння особистістю певної системи наукових знань, практичних умінь і навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її

розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також *морально-естетичної культури* (виділено нами – З. Г.), які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості» [2, с. 614].

Актуальним питанням педагогічної науки завжди була й залишається естетичне виховання як складник едукативного, спрямоване на творення, перетворення, збагачення внутрішнього світу особистості. Воно допомагає в життєвій орієнтації, виборі, настановах, пошуку людської сутності та певною мірою визначається системою освіти. Гуманітарна освіта якнайкраще покликана сприяти розвитку духовних, естетичних начал кожної особистості й суспільства загалом.

Педагогічний аспект естетичного виховання передбачає глибокі суб'єкт-суб'єктні відносини всіх учасників освітнього процесу. Інноваційні процеси, що відбуваються в освіті, потребують різнобічної взаємодії – інтелектуальної, творчої, емоційної, вольової. Для цього необхідною умовою є висока педагогічна майстерність – феномен, який базується на рефлексивній основі з метою оптимального формування гуманного педагогічного світогляду майбутнього вчителя. Філософ і педагог І. Зязюн у своїй багатогранній науково-педагогічній діяльності доводить, що не лише естетичні знання, навички, уміння вчителя важливі в системі виховання учнів, важливо, щоб у школі, вищих освітніх закладах був належний освітній простір, який би сприяв вияву, застосуванню естетичного досвіду вчителя у процесі виховання особистості. Вчений зазначає: «Освіта – складний соціокультурний феномен. Це з одного боку, викликає необхідність звертання педагогіки до витоків освіти – розгляду її як феномену і частини культури, як культуровідповідної системи, культуровідповідного середовища культуротрансляючого процесу, що відображає, передусім, такі фундаментальні властивості культури, як єдність у її багатогранності як універсуму, культури як цілісності. З іншого боку, у вітчизняній педагогіці культурний простір освіти досліджено недостатньо. Поняття культури, як це не парадоксально, до останнього часу не осмислювалось педагогікою, не включалось в науковий обіг. Відсутня педагогічна інтерпретація культури, що

обґрунтовано висуває завдання її всебічної і глибокої науково-педагогічної рефлексії» [4, с. 39-40].

Сучасна освіта покликана (зокрема через гуманітарний складник) формувати нову генерацію духовно та культурно наповнених, кваліфікованих, креативних, творчих особистостей, здатних аналітично мислити та ефективно діяти. Особистостей, які творять себе, історію, роблять цей світ кращим, красивішим. До прикладу, можна згадати слова «креативного генія», який за останні три десятиліття змінив світ за допомогою численних інноваційних розробок в комп'ютерній галузі, засновника компанії «Apple» С. Джобса: «У ДНК Apple закладено ідею про те, що одних тільки технологій недостатньо. Потрібна технологія, «одружена» із загальноосвітніми предметами, із гуманітарними науками, що породжує результати, які змушують наші серця співати... Єдина проблема Microsoft (конкурентної фірми – З. Г.) – у них немає смаку. Я маю на увазі не відсутність оригінальних ідей, я кажу про те, що вони не вносять культуру в свої продукти» [6]. Акцент на культурній складовій, на формуванні естетичної свідомості, знанні етики, культурології, психології тощо здатен допомогти людині ХХІ століття оптимальніше адаптуватися в сучасній добі глобалізації та інформаційного плюралізму.

Беручи до уваги початковий період вивчення в Україні й у світі тенденцій розвитку вищої освіти як важливого сегменту глобального ринку послуг – 90-ті роки ХХ століття, приєднання України до Болонського процесу у 2005 році (Наказ Міністра освіти та науки № 612 від 13.07.2007 р.), затвердження та реалізацією Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство підкреслюємо актуальність для України процесу інтернаціоналізації вищої освіти та вивчення його перспектив і наслідків: поширення мобільності, включаючи стажування студентів і викладачів, укладання міжуніверситетських угод із обміну кадрами, створення спільних із європейськими університетами програм підготовки фахівців тощо. При цьому важливо не втратити національної специфіки української освітньо-виховної традиції, зокрема в естетичному вихованні.

Упроваджені в практику Закони України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.) спонукають до осмислення вагомості обговорюваної проблеми. Так, у визначенні вищої освіти, запропонованому у відповідному Законі, навіть не виокремлено естетичні цінності як особистісні компетенції, здобуті у вищому навчальному закладі: «вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти» (ст. 1, п. 5) [3]. Проте потяг до прекрасного, уміння бачити в буденному високе становить одну з етнічних ознак українського народу. Народна педагогіка акцентувала увагу на формуванні естетичного ставлення людини до всіх сфер і проявів її земного життя, природи, праці, громадської діяльності, мистецтва та власної поведінки. Головні орієнтири естетичного виховання вбачалися в тому, щоб навчити кожну особистість жити за неписаними законами краси і благородства, сформувати в молодого покоління навички творити прекрасне. Естетичне виховання передбачає розвиток здібності й бажання бачити та розуміти красу у всіх сферах діяльності людини [1, с. 82].

Бібліографічний аналіз обговорюваної наукової проблеми засвідчує усвідомлення вітчизняними та зарубіжними освітянами важливості естетичного виховання особистості, зокрема у вищій школі, що дозволяє дійти **висновку** про те, що процеси інтернаціоналізації вищої освіти у XXI столітті будуть посилюватися, підвищуючи економічні та політичні ефекти від їх використання (налагодження співробітництва, підтримання дружніх відносин із іноземними державами, збільшення престижу країни на міжнародній арені); теорія і практика естетичного виховання спонукає до акцентуації даної проблеми в сучасному освітньому просторі та виявляє єдність розуміння природи людини та її буття з буттям спільноти (нації, людства) в її діяхронному та синхронному аспектах; дане дослідження сприятиме пошукам оптимальних шляхів удосконалення

естетичного виховання студентської молоді в умовах інтернаціоналізації вищої освіти.

Список використаної літератури

1. Гринюк С. Виховуємо естетично у вищій школі на заняттях іноземної мови / С. Гринюк // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія. – 2009. – №2. – С. 81-84.
2. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя ; Акад. пед. наук України. – Київ : Юрінком-Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Зязюн І. Освітній простір культури в педагогічній теорії / Іван Андрійович Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія : українсько-польський щорічник / за ред. І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. – Ченстохова – Київ : Видавництво Академії ім. Яна Длугоша в Ченстохові, 2005. – Вип. 7. – С. 35-46.
5. Науково-освітній потенціал нації: погляд у ХХІ століття / В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, С. Довгий, В. Зайчук, В. Кремень / за заг. ред. В. Литвина. – Київ : Навчальна книга, 2003. – Кн. 1 : Пріоритет інтелекту. – 640 с.
6. Про своє місце в Apple та сенс життя: культові цитати Стіва Джобса [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uainfo.org/blognews/1507194782-pro-svoe-mistse-v-apple-ta-sens-zhittya-kltovi-tsitati-stiva.html>.

Zoriana Hnativ

ACTUALITY OF RESEARCH OF AESTHETIC EDUCATION OF STUDENTS IN THE CONDITIONS OF INTERNATIONALIZATION OF MODERN HIGHER EDUCATION

The article presents the problem of studying the aesthetic education of students in the conditions of the internationalization of higher education at the end of the 20th - the beginning of the 21st century. In the center of our research attention is the phenomenon of aesthetization of the educational process, a significant problem of moral and ethical orientation, a universal model of conscious human existence in the process of spiritual development of mankind - the formation of a professional personality as a carrier of aesthetic values, the optimal ways of development of which are in the plane of educational space.

A special value in the educational humanistic paradigm and its component - aesthetic education is defined formation of sensuality, human aesthetic in opposition to rationalism, naked calculation, alienation, intolerance, its ability to empathy, compassion, creativity in reaction to communication with the beautiful in any of its manifestations .

It is noted that the conditions for the internationalization of higher education from the end of the XXth to the beginning of the XXI century open the possibilities in the unity of theory and practice to know, to analyze another, different from the Ukrainian tradition, the experience of aesthetic education (in a greater orientation on the sphere of law, action, creativity, initiative), that defines the emergence of new areas - ecological and social aesthetics, integrating the best achievements in the Ukrainian educational space.

Awareness of the prospects, risks, challenges of the modern pedagogical process for the development of aesthetic education, whose ultimate goal is a person of culture, is formed in the plane of philosophical and pedagogical discourse, subordinated to the renewed educational paradigms. After all, to understand their originality, novelty, to make effective decisions in the new conditions of pedagogical activity is impossible without philosophical ideas that help to more fully, deeper comprehend the reality in the unity and diversity of all spheres, connections and relationships of human life, to understand the place of man in a globalized world.

Keywords: *aesthetic education, globalization, internationalization, higher education, integration, European educational space, information society, cultural and aesthetic education.*

References

1. Grynyuk, S. (2009). Vychovuyemo estetychno u vyshnij shkoli na zanyattax inozemnoi movy [We educate aesthetically in high school in foreign language classes]. Bulletin of the National Aviation University. Series: Pedagogy, Psychology, 2, 81–84.
2. Kremen, V. H. ed. (2008). Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]. Kyiv: Yurinkom-Inter, 1040.
3. Law of Ukraine «About the Higher Education». Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Ziaziun, I. (2005). Osvitnij prostir kultury v pedahohichnij teorii [Educational space of culture in pedagogical theory]. Ziaziun, I, Levovytskyi, T, Nychkalo, N, Vilsh, I. Eds. Profesiina osvita: pedahohika i psykholohiia: ukrainsko-polskyi shchorichnyk. Kyiv: Vydavnytstvo Akademii im. Yana Dluhoshy v Chenstokhovi, 7, 35–46.
5. Lytvyn, V, Andrushhenko, V, Dovgyj, S, Zajchuk, V, Kremen, V. (2003). Naukovo-osvitnij potencial nacyi: poglyad u XXI stolittya [The scientific and educational potential of the nation: A View in the 21st Century]. Kyiv: Educational book, 1, 640.
6. About Your Place in Apple and the Meaning of Life: Steve Jobs Critical Quotes. Available at: <https://uainfo.org/blognews/1507194782>.

Одержано 1.10.2017 р.